

UOT 338

DOI 10.30546/JIECM.2025.1.1012

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASINDA KİÇİK SAHİBKARLIĞIN İNKİŞAFI: İNNOVATİV YAŞIL TURİZM ASPEKTİNDƏN

Nüşabə Zahir qızı Mehdiyeva

Azərbaycan Kooperasiya Universiteti
nushabamehdiyeva123@gmail.com

***Xülasə.** Turizm dünyanın ən sürətlə inkişaf edən sektorlarından biridir və bir çox ölkələrin iqtisadi inkişafına birbaşa təsir göstərir. Bununla belə, turizm sektoru xidmət və fəaliyyətlərində böyük miqdarda su və enerji istifadəsi və tullantı istehsalına görə ciddi şəkildə tənqid olunur. Bu gün iqlim dəyişikliyinə və digər ekoloji problemlərə ictimai maraq artır. Əvvəlki illərlə müqayisədə istehlakçılar ətraf mühit haqqında daha şüurludurlar. Bu vəziyyət istehlakçıların satın alma davranışında və ekoloji təmiz müəssisələrə münasibətində əsaslı dəyişikliklərə səbəb olur. Davamlı turizm turizm fəaliyyətinin mənfi təsirlərini azaltmaq məqsədi ilə ortaya çıxdı. Turizmdə davamlılıq destinasiyanın gələcəkdə öz mövcudluğunu davam etdirmə qabiliyyəti deməkdir və turizm sektorunun uzunmüddətli həyat qabiliyyəti üçün vacibdir. Bu araşdırma turizm sənayesində davamlılığın artan əhəmiyyətini və təsirlərini başa düşməyə yönəlib.*

Yaradıcı yaşıl turizm sektoruna xüsusi diqqət yetirməklə, bu məqalədə kiçik biznesin Azərbaycan iqtisadiyyatının inkişafında oynadığı rolu araşdırılmışdır. Ölkə iqtisadiyyatını şaxələndirməyə və neft gəlirlərindən asılılığı azaltmağa getdikcə daha çox səy göstərdiyinə görə kiçik müəssisələr davamlı inkişafın kifayət qədər mühüm aspektinə çevrilib. Xüsusilə yaşıl turizm, ətraf mühitin mühafizəsini dəstəkləmək üçün nəzərdə tutulan ekoloji cəhətdən təmiz, davamlı iqtisadi vasitə kimi böyük marağa səbəb olur.

Tədqiqatda Azərbaycanda fəaliyyət göstərən kiçik müəssisələrin ekoloji cəhətdən təmiz siyasətlə yaşıl səyahətləri təşviq etməyə necə kömək edə biləcəyinə baxılır. Bu, ekoloji cəhətdən təmiz səyahətin təşviqi, bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə, tullantıların azaldılması və yerli təbiətin qorunmasını əhatə edir.

Ədəbiyyat araşdırması, nümunə araşdırmaları və statistik məlumatlar vasitəsilə bu məqalədə Azərbaycanda yaşıl turizmin mövcud vəziyyəti qiymətləndirilmiş, kiçik biznesin üzlaşdiyi maneələr müəyyənləşdirilmişdir. Sonda kiçik şirkətlərin ərazinin ekoloji cəhətdən dayanıqlı olmasına, eləcə də iqtisadi cəhətdən necə kömək edə biləcəyi vurğulanmışdır.

***Açar sözlər:** Yaşıl turizm, sahibkarlığın inkişafı, kiçik sahibkarlıq, Azərbaycan, innovasiya.*

Giriş. Ölkəmizdə davamlılıq konsepsiyalarından daima istifadə olunur. Ölkəmizdə turizm sektorunda tullantıları və çirklənmənin qarşısını almaq olduqca mühüm bir vəzifədir. Belə ki, global turizm sektorunun ənənəvi bələdlərini azaltmaqla yanaşı, davamlı səyahətlərdə biomüxtəlifliyi qorumaq və iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə aparmaq yaşıl turizmin əsas məqsədidir [9].

Ziyarətçilərə heyrətamiz təcrübələr və yerli əhaliyə öz mədəniyyətlərini və yaşayış tərzlərini qoruyub saxlamaq imkanı təqdim edərkən, davamlılıq perspektivi hamımıza dünyanı gələcək nəsillər üçün qorumaq üzərində cəmləşməyə kömək edir. Səyahət etməyin davamlı yollarından biri "yavaş səyahət"dir ki, bu zaman ziyarətçilər bir yerdə daha çox vaxt keçirir və daha çox gözəməli yerlər görür, turistik məkanları tanıyır. Bütün bunlar mövzunun aktuallığından və bə bə verir.

Tədqiqatın obyektı və metodikası. Tədqiqatın əsas obyektı kiçik sahibkarlığın inkişafını innovativ yaşıl turizm aspektindən dəyərləndirməkdir. Metodoloji olaraq bu araşdırmada ilk olaraq nəzəri ədəbiyyat təhlili aparılmış, daha sonra mövcud statistik məlumatlar əsasında təhlillər aparılmışdır. Araşdırma zamanı müxtəlif dillərdə olan ədəbiyyatlara istinad edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələrinin müzakirəsi və təhlili. Azərbaycan ekoturizm imkanları ilə yetişdiyi halda, araşdırma yerli şirkətlərin yaşılşmağa çalışarkən müxtəlif maneələrlə üzləşdiyini göstərib. Bu maneələrdən bəziləri ekoloji cəhətdən təmiz metodlar haqqında məlumatın olmaması, maliyyə çatışmazlığı və hökumətin qeyri-adekvat köməyidir. İrəli düşünən KOS-lar gündəlik fəaliyyətlərinə davamlılığını daxil etməklə yaşıl turizmin sadəcə keçib gedən dəb olmadığını sübut etdilər.

Elmi yenilik. Bu araşdırmanın ən mühüm yeniliyi ondan ibarətdir ki, məqalədə, kiçik biznes və yaşıl turizmin əsaslanıldığı ədəbiyyatlara nəzər yetirilmişdir. Ənənəvi olaraq tədqiq edilən kiçik biznes və yaşıl turizmə dair ədəbiyyat inkişaf ideyasının tədqiqatçıları üçün yenidir və “fərdi inkişaf və davamlı inkişaf strategiyası” mövzusu xüsusi dəyər tələb edir. Bundan əlavə, məqalədə Azərbaycanın xüsusi mövqeyi və həll edilməmiş ekoloji problemlərinə görə seçilməyən turizm sektorlarının inkişaf potensialına diqqət ayrıca yönəldilmişdir.

Praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın ən mühüm yeniliyi məqalədə, kiçik biznes və yaşıl turizmin əsaslanıldığı ədəbiyyatlara nəzər yetirilməsidir. Ənənəvi olaraq, araşdırmada tədqiq edilən əsas məsələ kiçik bizneslərdir. Bundan əlavə tədqiqat işində yaşıl turizmə də yer verilmişdir. Mövcud ədəbiyyatlar bu sahədəki inkişaf ideyasının artırılmasında bizə innovativ fikirlər verir. Belə ki, bu sahədə davamlı inkişaf strategiyasını başa düşmək olduqca vacibdir. Bundan əlavə, məqalədə ölkəmizin yaşıl aspektdən turizm inkişafı təhlil edilmiş, habelə bu sahədə həll edilməmiş ekoloji problemlər müəyyən edilmişdir.

İqtisadi səmərəsi. İqtisadi baxımdan Azərbaycanda yaşıl turizmi təşviq etmək böyük üstünlüklərə malik ola bilər. Sənayedəki kiçik firmalar iş yerləri yarada, yaxınlıqdakı ərazilərə kömək edə və ətraf mühitə dəyən ziyanı ləngidə bilər, bununla da uzunmüddətli maliyyə dayanıqlığını təşviq edə bilər.

Yaşıl siyasətləri həyata keçirərək kiçik səyahət biznesləri də ətraf mühitlə maraqlanan ziyarətçiləri cəlb edə bilər. Bu da ölkə üçün turizm gəlirini artırır. Bundan əlavə, davamlı təcrübələrə doğru dəyişiklik dünya səyahət sənayesində Azərbaycan şirkətlərinə rəqabət üstünlüyü əldə etməyə kömək edə bilər.

Əsas hissə

Azərbaycanda kiçik sahibkarlığın inkişafının innovativ yaşıl turizm aspektindən dəyərləndirilməsi baxımından ilk olaraq ölkəmizdəki cari vəziyyətə baxmalıyıq.

Cədvəl 1.

Azərbaycanda kiçik sahibkarlığın inkişafının mövcud göstəriciləri

Göstəricilər Indicators	2022				2023			
	Kiçik sahibkarlığın inkişafının mövcud göstəriciləri Current indicators of small business development				Kiçik sahibkarlığın inkişafının mövcud göstəriciləri Current indicators of small business development			
	Cəmi Total	o cümlədən of which			Cəmi Total	o cümlədən of which		
Mikro Micro		Kiçik Small	Orta Medium	Mikro Micro		Kiçik Small	Orta Medium	
Yaradılmış əlavə dəyər*, milyon manat Value added*, million manat	17.170,4	7.091,9	2.796,1	7.282,4	20.087,1	7.653,2	3.200,8	9.233,1
İşçilərin sayı, min nəfər Number of employees, thsd. person	370,1	42,4	104,8	222,9	390,8	49,9	110,3	230,6

№ 1/2025

səh. 100-109

Orta aylıq nominal əməkhaqqı, manat Average monthly nominal wages, manat	707,9	450,8	575,6	843,0	765,8	501,5	642,8	899,4
Əsas kapitalla investisiyalar, milyon manat Investments directed to fixed capital, million manat	2.827,1	857,1	955,1	1.014,9	2.366,1	303,5	794,0	1.268,6
Fəaliyyətdə olan sahibkarlıq subyektləri The number of active enterprises	377.842	366.944	7.760	3.138	401.149	389.133	8.610	3.406

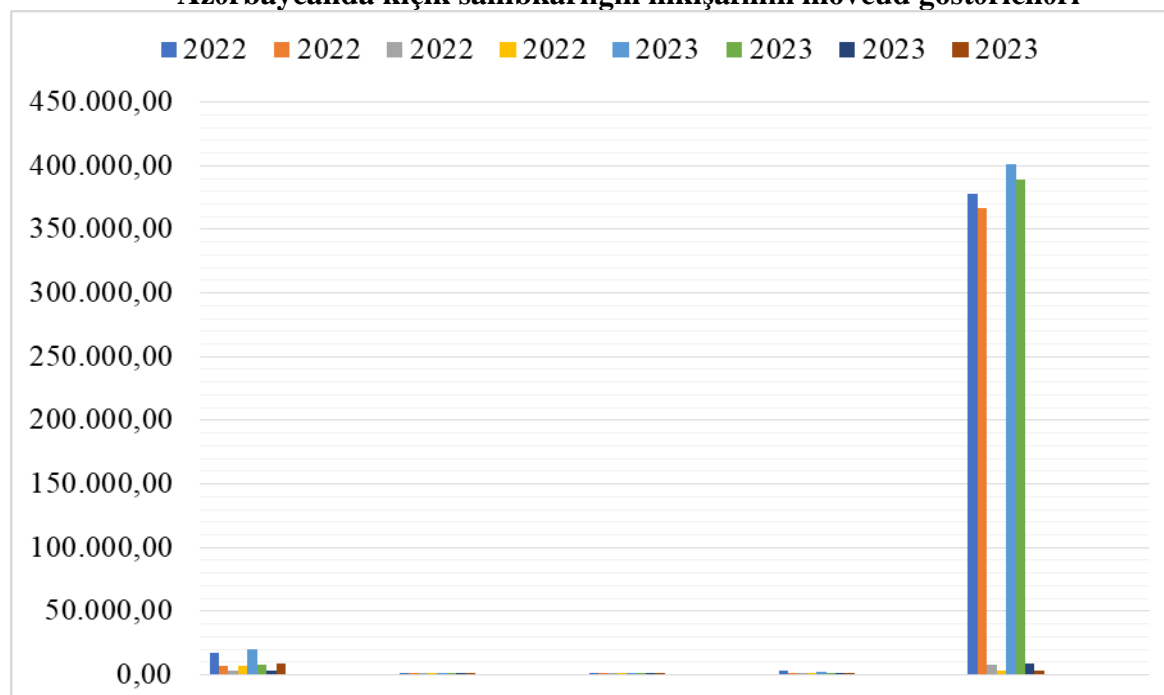
Mənbə: [1] əsasında hazırlanmışdır.

Cədvəlin təhlili nəticəsində aşağıdakı əsas fikirləri qeyd edə bilərik:

2022-ci illə müqayisədə 2023-cü ildə əlavə dəyərdə artım olub. Bu rəqəm 2022-ci ildə 17 170 milyon manat olduğu halda, 2023-cü ildə 20 087 milyon manata yüksəlib. Artım mikro, kiçik və orta sahibkarlıq kateqoriyalarının hər birində müşahidə olunur. Bu, ümumi iqtisadi inkişafı və xüsusilə orta müəssisələrin artan rolunu göstərir.

Qrafik 1.

Azərbaycanda kiçik sahibkarlığın inkişafının mövcud göstəriciləri

Mənbə: [1] əsasında hazırlanmışdır.

Qrafikdən məlum olur ki, 2023-cü ildə işçilərin sayı artıb. 2022-ci ildə 370 min nəfər işləyirdisə, 2023-cü ildə bu rəqəm 390 min nəfərə yüksəlib. Qeyd olunan bu artım məsələsi xüsusilə mikrobiznes və kiçik biznesdə diqqətəlayiq olsa da, orta biznes əlavə iş yerləri yaratmağa və işçi qüvvəsinin artmasına kömək edə bilər.

Qeyd edək ki, 2023-cü ildə orta aylıq əməkhaqqı artırıldıqdan sonra 2022-ci ildə orta aylıq əmək haqqı 7077 manat olub və bu rəqəm 2023-cü ildə 765 manata yüksələrkən müşahidə olunub. Bu artımın kiçik və orta sahibkarlığa da təsir etdiyi diqqətə çatdırılır.

Qeyd edək ki, 2023-cü ildə müəssisələrin sayı artdı və 2022-ci ildə 377.842 olan müəssisələrin sayı 2023-cü ildə 401.149-a yüksəldi. Bu artım xüsusilə mikro və kiçik biznes sahələrində özünü göstərir.

2022-ci ilə nisbətən 2023-cü ildə iqtisadi göstəricilərdə ümumi artım müşahidə olunur. Xüsusilə əlavə dəyər yaradılması sahəsində işçilərin sayında və birgə aylıq gəlirlərində artım müşahidə olunur. Bununla belə, kapital qoyuluşlarında azalma var. Ümumiyyətlə, mikro və kiçik müəssisələrdə müsbət inkişaf olsa da, orta sahibkarlığın iqtisadiyyatda artan rolu xüsusilə diqqəti cəlb edir.

Bütün bu məlumatlar göstərir ki, yaşıl turizmin təşviqi bu qeyd olunan göstəricilərlə ölkəmiz üçün olduqca əlçatandır (xüsusilə də Qarabağ bölgəsi üçün).

Qeyd etməliyik ki, bütün bunlardan öncə gəlin baxaq ki, turizm sektoru iqtisadiyyat üçün nə qədər vacibdir.

Turizm global mədəniyyətin mühüm tərkib hissəsidir. Turizm dünyanın müxtəlif yerlərini kəşf etməyə, müxtəlif coğrafiyalardan olan insanlarla görüşməyə, yeni ənənələrin və fəaliyyətlərin yaranmasına imkan verir. Digər tərəfdən, bu gün iqlim dəyişikliyinə və digər ekoloji problemlərə ictimai maraq artır.

Bundan əlavə, istehlakçılar əvvəlki illərlə müqayisədə ətraf mühitə daha həssasdırlar. Bu vəziyyət istehlakçıların satın alma davranışında və səyahət seçimlərində böyük dəyişikliklərə səbəb olur. İstehlakçılar yaşıl otellər üçün daha çox pul ödəməyə hazırdırlar və davamlı sertifikatlar səyahət qərarlarına müsbət təsir göstərir.

Ətraf mühitə qarşı şüurlu istehlakçıların artması, eləcə də hökumət qaydaları və qeyri-hökumət təşkilatlarının tələbləri biznesləri davamlı strategiyalara və ekoloji cəhətdən təmiz təcrübələrə yönəldir [5]. Əsasən, turizmin gələcək illərdə inkişafa davam edəcəyi gözlənilirdi üçün, mövcud turizm vərdisləri ətraf mühitə, yerli icmalara və dünyanın təbii sərvətlərinə həddən artıq zərər vurduğu üçün davamlı olmayacaq. Bu, turizm sənayesinin uzunmüddətli həyat qabiliyyəti üçün davamlı səyahəti vacib edir [4, s.55].

Turizm dünyanın ən sürətlə inkişaf edən sektorlarından biridir və bir çox ölkələrin iqtisadi inkişafına birbaşa təsir göstərir. Bununla belə, turizm sənayesi əməliyyatlarında istifadə olunan böyük miqdarda su və enerji və tullantıların əmələ gəlməsinə görə ciddi şəkildə tənqid edilmişdir [6]. Bundan əlavə, turizm global istixana qazı emissiyalarının 8%-ni təşkil edir. Bütün emissiya mənbələri nəzərə alındıqda bu, çox böyük göstəricidir. Davamlı turizm turizm fəaliyyətinin mənfi təsirlərini azaltmaq məqsədi ilə ortaya çıxdı. Davamlı turizm biznes və istiqamətlər üçün bir çox faydalar təmin edir [4, s.55].

Ədəbiyyatda dayanıqlı turizmlə bağlı araşdırmalar təhlil edildikdə məlum olur ki, dayanıqlı turizmin turistlərin məmnuniyyətini, sədaqətini və yenidən ziyarət etmək niyyətini artırır. Bundan əlavə, dayanıqlı turizm mehmanxana və yerləşdirmə obyektinin imicinə və rəqabət üstünlüyünə müsbət təsir göstərir [7]. Digər tərəfdən, biznes və istiqamətlər davamlı turizm təcrübələrində müxtəlif çətinliklərlə üzləşirlər [4, s.56].

Yaşıl iqtisadiyyatda davamlı turizm

No	Davamlı turizm Tərfi
1	Davamlı turizm, turizmin müsbət iqtisadi, sosial və ekoloji faydalarından tam istifadə etməyə çalışan idarəetmə, inkişaf və marketing təcrübələrinin məcmusudur.
2	Davamlı turizm, mənfi təsirləri minimuma endirməyə və ya aradan qaldırmağa və planetimizin gələcəyini təmin etməyə imkan verən yaşamaq, inkişaf etdirmək və idarə etmək təcrübəsidir.
3	Davamlı turizm yerli ətraf mühitə, cəmiyyətə və iqtisadiyyata mənfi təsirlər buraxmadan səyahət etməkdir.
4	Davamlı turizm vahid yanaşma çərçivəsində 3P (insanlar, mənfəət, planet) əsasları üzərində qurulmuş iqtisadi fəaliyyətlərdir.
5	Davamlı turizm qeyri-adi təcrübələri, emosional əlaqələri və təbii, mədəni və sosial kapitalı davamlı təcrübələrdə şüurlu şəkildə qiymətləndirən bir turizmdir.
6	Bunlar bütün kapital növlərinə (sosial, mədəni, təbii və s.) xalis müsbət töhfə verən turizm növləri və prosesləridir.
7	Davamlı turizm, turizm sənayesindəki fəaliyyətlərin, fəaliyyət göstərdiyi ətraf mühiti və/və ya cəmiyyəti davamlı edəcək şəkildə həyata keçirilməsini təklif edən bir fəlsəfədir.
8	Davamlı turizm, turistlər və yerli insanlar arasında mənalı mübadilə yaradan və səfərlərin keçirildiyi ətraf mühitə, bölgəyə və icmalara uzunmüddətli faydalar təmin edən fəaliyyətdir.
9	Davamlı turizmdə söhbət dünyanı bütün canlılar üçün daha yaxşı bir yerə çevirən turizm tərəfdaşlıqlarından gedir.
10	Ətraf mühitə hörmət edən, təbii və mədəni sərvətləri uzunmüddətli perspektivdə qoruyan, sosial və iqtisadi cəhətdən davamlı və ədalətli olan hər hansı inkişaf, təkmilləşdirmə və ya turizm fəaliyyətidir.
11	Turizmdə davamlılıq destinasiyanın gələcəkdə də mövcudluğunu davam etdirə bilməsi deməkdir.
12	Məhz davamlı turizm, asılı olduğu ətraf mühitə zərər vermədən yerli iqtisadiyyatı təmin edə bilər.
13	Davamlı turizm mədəni bütövlüyü, əsas ekoloji prosesləri və bioloji müxtəlifliyi qoruyub saxlamaqla, iqtisadi, sosial və estetik ehtiyacları ödəyə biləcək şəkildə bütün resursların idarə olunmasına rəhbərlik etməkdir.
14	Davamlı turizm, davamlı inkişafa uyğun gələn və ona töhfə verən bütün turizm növlərinə (ənənəvi və ya alternativ) aiddir. Bu tərifin kontekstində inkişaf mütləq artım demək deyil; Bu, mahiyyət etibarilə müəyyən sosial və iqtisadi məqsədlərə nail olunan bir prosesdir.
15	Davamlı turizm, spesifik bir turizm növü deyil, bütün turizm növlərini ekoloji, sosial və iqtisadi baxımdan daha faydalı etmək üçün istifadə edilən bir yanaşmadır.

Mənbə: [4, s.49] əsasında hazırlanmışdır.

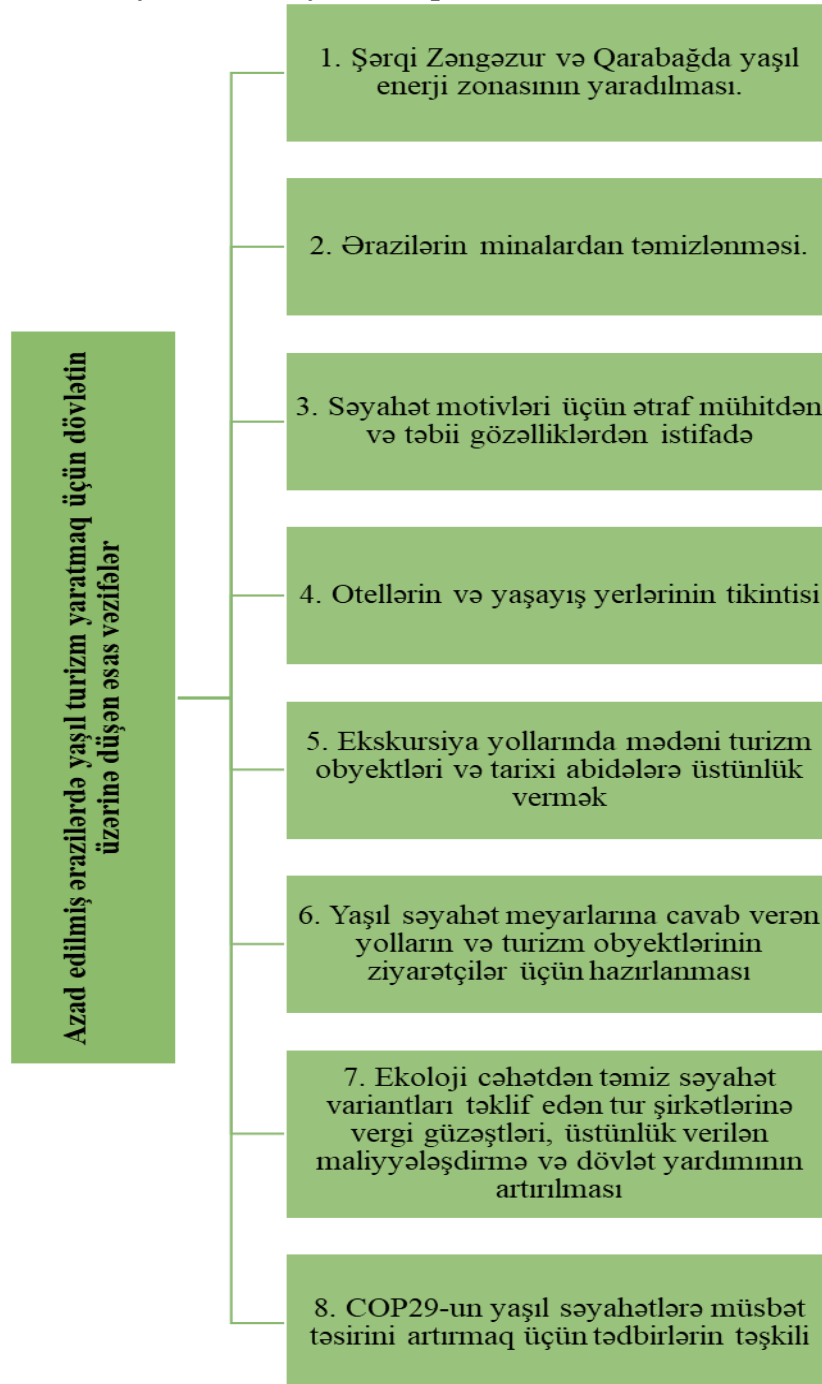
Qarabağ qələbə çalan Azərbaycan ordusunun 2020 və 2023-cü illərdə apardığı hərbi əməliyyatlar və cənab Prezident İlham Əliyevin müdrik siyasəti nəticəsində öz azadlığına qovuşdu. Hər yerdə

olduğu kimi, Qarabağın bərpası və turizmin inkişafı bu regionun azadlığından sonra üzləşdiyi əsas problemlərdən biri idi. Çünki bu ərazidə turizmin inkişafı üçün bütün lazımı şərait var.

Ümumiyyətlə, işğaldan azad edilmiş bölgələrdə yaşıl turizmin təkamülü xüsusilə əhəmiyyətlidir. Bu işin həyata keçirilməsində dövlətin əvəzsiz rolu var. Azad edilmiş ərazilərdə yaşıl turizm yaratmaq üçün dövlətin üzərinə düşən əsas vəzifələr aşağıdakı sxem üzrə əsaslandırılmışdır.

Sxem 1.

Azad edilmiş ərazilərdə yaşıl turizm yaratmaq üçün dövlətin üzərinə düşən əsas vəzifələr

Mənbə: [2, s.7-8] əsasında hazırlanmışdır.

1. Şərqi Zəngəzur və Qarabağda yaşıl enerji zonasının yaradılması.
2. Ərazilərin minalardan təmizlənməsi - Bu torpaqlarda 1,5 milyon mina basdırılıb.

3. Səyahət motivləri üçün ətraf mühətdən və təbii gözəlliklərdən istifadə etmək - Qarabağ və Şərqi Zəngəzurun Kiçik Qafqazdakı mövqeyi onların ölkəsini bitki və heyvanlar aləminin bolluğu, eləcə də məlum təbii sərvətləri, çayları və mağaraları ilə fərqləndirir. Bu ərazilərdəki faydalı qazıntılar bu bölgələrdəki təbii bulaqları yer kürəsində rast gəlinən misilsiz bulaqlara çevirir. Kəlbəcərin “İstusu” və Zəngilanın “Qotursu” bulaqları sovet dövründə hər il 50-80 min ziyarətçi qəbul edirdi [2, s.7].

4. Otellərin və yaşayış yerlərinin tikintisi - Bölgədə inkişaf etdiriləcək bizneslər bir qədər fərqli olmalıdır. Kənd qonaq evlərinin sayı otellərdən çox olmalıdır.

5. Ekskursiya yollarında mədəni turizm obyektləri və tarixi abidələrə üstünlük vermək - Bunun üçün Qarabağa və Şərqi Zənguzura rahat və təhlükəsiz avtomobil yolları salınmalı, oradakı tarixi yerlərin inventarlaşdırılması aparılmalı, digər zəruri infrastruktur obyektləri inkişaf etdirilməlidir. Ən vacib işlərdən biri ziyarətçilərə məlumat və təlimat verməkdir. Bunun üçün ziyarətçilərə bu diyarın tarixi, milli adət-ənənələri barədə məlumat verilməli və digər məlumat vasitələri hazır olmalıdır.

6. Yaşıl səyahət meyarlarına cavab verən yolların və turizm obyektlərinin ziyarətçilər üçün hazırlanması - Ziyarətçilər üçün təbiət qoynunda dağ gəzintiləri, alpinizm, kənd turizmi, məşhur Qarabağ atlarına minmək, düşərgə, velosiped sürmək və s. kimi tədbirlərin təşkili bu prosesin inkişafına kömək edə bilər.

7. Ekoloji cəhətdən təmiz səyahət variantları təklif edən tur şirkətlərinə vergi güzəştləri, üstünlük verilən maliyyələşdirmə və dövlət yardımının artırılması [8].

8. COP29-un yaşıl səyahətlərə müsbət təsirini artırmaq üçün tədbirlərin təşkili BMT-nin bu layihənin 29-cu konfransını 2024-cü ilin payızında Azərbaycanda çağırması ekoloji cəhətdən təmiz turizmin inkişafı üçün mühüm şanslar təqdim edir. Bərpa edilmiş Qarabağ üçün COP29 təşəbbüsü bir sıra perspektivlər təqdim edir. COP29 konfransının təsdiq edilmiş normalarına ərazinin yenidən qurulmasında riayət olunacaq. Bütün bunlar daha sonra ölkəmizdə yaşıl turizmin formalaşmasına kömək edəcək [2, s.8].

20 noyabr 2024-cü il, Bakı – COP29-un onuncu günündə urbanizasiya, nəqliyyat və turizmə həsr olunmuş tematik sessiyalar keçirilmişdir. Bu gün iki əsas təşəbbüsün başlanması ilə əlamətdar oldu: COP29 MAP Bəyannaməsi Dayanıqlı və Sağlam Şəhərlər üçün və COP29 Turizmde İqlim Fəaliyyətinin Təkmilləşdirilmiş Bəyannaməsi.

Bu təşəbbüslər iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə və şəhər dayanıqlığının təşviqində mühüm rol oynamağa hazırlaşır. Turizm bəyannaməsi ilə COP29 Sədrliyi əsas iqtisadi əsas olan turizm sektorunun ətraf mühitə təsirini azaltmaq üçün dayanıqlı təcrübələrin qəbul edilməsində dəstəklənməyə yönəlib. Bu təşəbbüslər birlikdə davamlı gələcəyə doğru qlobal fəaliyyət üçün zəmin yaradır. Onların təmsil etdikləri öhdəliklər COP30-a gedən yolun formalaşdırılması üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir və şəhər iqlimi strategiyalarının və həllərin irəliləyişində mühüm rol oynayır [3].

BMT-nin Turizmi ilə tərəfdaşlıqda başlanan COP29 turizm təşəbbüsü qlobal turizm sektorunda iqlimlə bağlı fəaliyyətə təkan vermək məqsədi daşıyır. Bir sıra nazirlər və digər yüksək səviyyəli nümayəndələr Turizmde Təkmilləşdirilmiş İqlim Fəaliyyəti üzrə Birinci Nazirlər Toplantısında iştirak etdilər, burada COP29 Sədrliyi sektoru iqlim fəaliyyətinə dair məqsədlərlə uyğunlaşdırmaq üçün iddialı planları açıqladı.

COP29 Turizm Təşəbbüsünün başlanmasını şərh edən COP29-un prezidenti Muxtar Babayev deyib ki, “Azərbaycanın sədrliyi ilə ilk dəfə olaraq turizmin BMT-nin İqlim Dəyişikliyi COP29 Fəaliyyət Gündəliyinə daxil edilməsi mühüm iqtisadi və ekoloji sektor üçün əlamətdar hadisədir. Bununla belə, sektor qlobal istixana qazı emissiyalarına əhəmiyyətli töhfə verir. Bu sistem ekosistemlərə təzyiq göstərir və özü də iqlim dəyişikliyinə təsirlərinə, o cümlədən dəniz səviyyəsinin yüksəlməsinə, biomüxtəlifliyin itirilməsinə və ekstremal hava hadisələrinə qarşı çox həssasdır [3].

Təqdim edilən MAP Bəyannaməsi şəhər mühitlərində iqlim dəyişikliyi problemlərinin həllinə yönəlib. Bu sistem, sağlam şəhərlər, şəhərlərdə dayanıqlı nəqliyyat, iqlimə davamlılıq, yaşıl tikinti, kənd təsərrüfatı və şəhərlərdə təbiətə əsaslanan həllər və şəhər iqliminin maliyyələşdirilməsinə diqqət yetirməklə, yerli səviyyədən qlobal səviyyəyə qədər sektorlararası əlaqənin artırılmasını tələb edir [3].

Bu gün əvvəllər keçirilmiş çoxsektorlu İqlim Fəaliyyəti üzrə Yüksək Səviyyəli Açıqlaş, ardınca dörd yüksək səviyyəli dəyirmi masa, iqlim dəyişikliyi qarşısında şəhərin dayanıqlığını və sağlam şəhərləri artırmaq üçün əsas öhdəliklər və tədbirlərə yönəldilmişdir. Müzakirələr şəhər infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi, iqlim tədbirlərinin şəhər planlaşdırılmasına inteqrasiyası və hökumətlər, bizneslər və icmalar arasında əməkdaşlığın təşviqi ilə bağlı olub.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin sədri Anar Quliyev qeyd edib ki, "Mən fəxrlə bildirirəm ki, dünyanın müxtəlif yerlərindən olan həmkarlarımla birlikdə və BMT-Habitat təşkilatının himayəsi altında XİT-i istifadəyə vermişik. COP29 Urbanizasiya və İqlim Dəyişikliyi Günündə Dayanıqlı və Sağlam Şəhərlər üçün bu təməlqoyma sənədi öz növünün ilkidir" [3].

Nəticə. Sahibkarlığın Azərbaycan Respublikasında inkişafı, xüsusən, innovativ yaşıl turizm aspektindən əhəmiyyətli bir potensiala sahibdir. Bu model, turizm sektorunun inkişafı ilə yanaşı, yerli icmaların sosial-iqtisadi vəziyyətində də müsbət qarşılır. Bu sistem daimi inkişaf və ekoloji baxımdan qorunmağı tələb edir. Yaşıl turizm, təbii amil və enerji istifadəsini azaldan ekoloji cəhətdən təmiz layihələrlə təbii amilini qoruyur və yerli bizneslər üçün yeni imkanlar yaradır. Son olaraq, Azərbaycanın bu sahədə daha sürətlə inkişaf edə bilməsi üçün hökumət və özəl sahibkarlar arasında əməkdaşlıq, habelə qanunvericilik və maliyyə dəstəyi də gücləndirilməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. (2024). Azərbaycanda sahibkarlıq. [Onlayn]. <https://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/>. [Giriş: Noyabr. 28, 2024].
2. Qasimov, Y., Guliyeva, N., Ağamalyeva, L., Böyükkişi, N., Quliyeva, X., Yusupov, Q., et al., Yaşıl Turizm: Yeni İmkanlar, Yeni Trendlər. Azerbaijan University, 2024. [Online]. Available: <https://www.au.edu.az/userfiles/uploads/f2765f2b020ff1baad2bd4a2d6e23941.pdf>.
3. COP29 Presidency. (2024, November 28). COP29 presidency spotlights tourism, transport, and urbanisation | Day ten - Urbanisation / Transport / Tourism day. COP29. <https://cop29.az/en/media-hub/news/cop29-presidency-spotlights-tourism-transport-and-urbanisation-day-ten-urbanisation-transport-tourism-day>
4. Gedik, Y. (2024). Turizmin yeşil yüzü: Sürdürülebilir turizm faydaları, zorlukları ve stratejileri üzerine kavramsal bir çerçeve. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(25), 44.
5. H. Huang, T. Lin, M. Lai, and T. Lin, "Environmental consciousness and green customer behavior: An examination of motivation crowding effect," *International Journal of Hospitality Management*, vol. 40, pp. 139-149, 2014.
6. K. Hussain, F. Ali, N. Ragavan, and P. Manhas, "Sustainable tourism and resulting resident satisfaction at Jammu and Kashmir, India," *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, vol. 7, no. 5, pp. 486-499, 2015.
7. P. Lansing and P. Vries, "Sustainable tourism: Ethical alternative or marketing ploy?" *Journal of Business Ethics*, vol. 72, pp. 77-85, 2007.
8. K. Lee, "Sustainable tourism destinations: The importance of cleaner production," *Journal of Cleaner Production*, vol. 9, no. 4, pp. 313-323, 2001.
9. K. Lee, M. Lee, and N. Gunarathne, "Do green awards and certifications matter? Consumers perceptions, green behavioral intentions, and economic implications for the hotel industry: A Sri Lankan perspective," *Tourism Economics*, vol. 25, no. 4, pp. 593-612, 2019.

УДК 338

РАЗВИТИЕ МАЛОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ: С АСПЕКТА ИННОВАЦИОННОГО ЗЕЛЕННОГО ТУРИЗМА

Нушаба Захир кызы Мехтиева
Азербайджанский Кооперативный Университет
nushabamehdiyeva123@gmail.com

***Резюме.** Туризм является одним из наиболее быстрорастущих секторов в мире и оказывает непосредственное влияние на экономическое развитие многих стран. Однако туристический сектор подвергается резкой критике за большое количество воды и энергии, а также за образование отходов в сфере услуг и деятельности. Сегодня общественный интерес к изменению климата и другим экологическим проблемам возрастает. По сравнению с предыдущими годами потребители более заботятся об окружающей среде. Такая ситуация приводит к кардинальным изменениям в поведенческом поведении потребителей и их отношении к экологически чистым предприятиям. Устойчивый туризм возник с целью снижения негативных последствий туристической деятельности. Устойчивость в туризме означает способность дестинации продолжать свое существование в будущем и важна для долгосрочной жизнеспособности туристического сектора. Целью данного исследования является понимание растущей важности и последствий устойчивого развития в индустрии туризма.*

В данной статье, уделяя особое внимание сектору креативного зеленого туризма, рассматривается роль малого бизнеса в развитии экономики Азербайджана. Поскольку страна все больше стремится диверсифицировать свою экономику и снизить зависимость от нефтяных доходов, малый бизнес стал довольно важным аспектом устойчивого развития. Зеленый туризм, в частности, вызывает большой интерес как экологически чистый и устойчивый экономический инструмент, предназначенный для поддержки защиты окружающей среды.

В исследовании рассматривается, как малый бизнес, работающий в Азербайджане, может способствовать продвижению экологически чистых путешествий с помощью экологически чистой политики. Это включает в себя продвижение экологически чистых путешествий, использование возобновляемых источников энергии, сокращение отходов и защиту местной природы.

На основе литературных исследований, тематических исследований и статистических данных в этой статье дана оценка текущего состояния зеленого туризма в Азербайджане и выявлены препятствия, с которыми сталкивается малый бизнес. В конце было подчеркнуто, как небольшие компании могут помочь этому региону стать экологически устойчивым и экономически устойчивым.

Ключевые слова: Зеленый туризм, развитие предпринимательства, малый бизнес, Азербайджан, инновации.

UDC 338

SMALL BUSINESS DEVELOPMENT IN THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN: FROM THE ASPECT OF INNOVATIVE GREEN TOURISM

Nushaba Zahir gizi Mehdiyeva
Azerbaijan Cooperation University
nushabamehdiyeva123@gmail.com

***Summary.** Tourism is one of the fastest growing sectors in the world and has a direct impact on the economic development of many countries. However, the tourism sector has been severely criticized for its high water and energy consumption and waste generation in its services and activities. Today, public interest in climate change and other environmental issues is increasing. Consumers are more environmentally conscious than ever before. This situation is leading to fundamental changes in consumer purchasing behavior and attitudes towards environmentally friendly businesses. Sustainable tourism emerged with the aim of reducing the negative impacts of tourism activities. Sustainability in tourism refers to the ability of a destination to continue its existence in the future and is essential for the long-term viability of the tourism sector. This study aims to understand the increasing importance and implications of sustainability in the tourism industry.*

With a special focus on the creative green tourism sector, this article examines the role of small businesses in the development of the Azerbaijani economy. As the country increasingly seeks to diversify its economy and reduce its dependence on oil revenues, small businesses have become a significant aspect of sustainable development. Green tourism in particular is attracting great interest as an environmentally friendly, sustainable economic tool designed to support environmental protection.

The study examines how small businesses operating in Azerbaijan can help promote green travel through environmentally friendly policies. This includes promoting environmentally friendly travel, using renewable energy sources, reducing waste, and protecting local nature.

Through a literature review, case studies, and statistical data, this article assesses the current state of green tourism in Azerbaijan, identifies the barriers faced by small businesses, and highlights how small businesses can contribute to the ecological sustainability of the region, as well as its economic viability.

Keywords: *Green tourism, entrepreneurship development, small business, Azerbaijan, innovation.*

Redaksiyaya daxilolma: 20.11.2024

Çapa qəbul olunma: 15.04.2025

